

תקציר

משרתים נוצרים ואדונים יהודים בסיפורי תעלולנים מאזור פולין

בלנקה גורצקה

מאמר זה בוחן קורפוס סיפורי עם פולניים נוצריים בעלי אופי הומוריסטי הבנויים סביב דמותם של יהודי כאדון ואיכר נוצרי כמשרתו התעלולן. סיפורים אלה פורסמו בכתבי עת פולקלוריסטיים בסוף המאה התשע עשרה ובתחילת המאה העשרים. הסיפורים שייכים לסוגות פולקלוריסטיות שגורות שאינן ייחודיות למפגש נוצרי-יהודי, לרוב לטיפוס הסיפורי הידוע בשם 'האיכר העשיר והאיכר העני (אוניבוס)'. סיפורים אלו מאפשרים להתבונן באופן שבו יוצגו בתרבות העממית היחסים ההיררכיים בין יהודים לאיכרים פולנים. המאמר סוקר את בניית דמות היהודי בסיפורים הנדונים על פי תבניות מוכרות של דמות העשיר בסיפורי התעלולנים, בשילוב סטריאוטיפים אתניים ומוטיבים אנטטי-יהודיים דתיים, שבהם משתמש התעלולן כדי לזוּם את הלצותיו. סיפורי התעלולנים מעמידים את הדמות היהודית בשורה אחת עם דמויות סמכות אחרות ומשרטטים קווי דמיון בולטים בין אופן ייצוגו של היהודי לבין אופן תיאורן של דמויות מובהקות של פולנים. בכך הם מרחיבים את מושג הזרות של היהודים בתפיסת עולמם של האיכרים מעבר לזרות אתנית ותרבותית. בחלקו האחרון של המאמר נדונים נוסחים סיפוריים שניכרים בהם מוטיבים אנטטישמיים ברורים, המגדירים את היהודים כאויב ומזיק קיבוצי וייחודי לאיכרים, והשפעתם של אתנוגרפים על אוספי הפולקלור.

ד"ר בלנקה גורצקה, התכנית לחקר פולקלור ותרבות עממית, האוניברסיטה העברית בירושלים,

הר הצופים, ירושלים 9190501

blanka.gorecka@mail.huji.ac.il